

ZAVIČAJ

**GRAČANIČKI
GLASNIK**
časopis za kulturnu
historiju

Broj 40, godina XX,
novembar, 2015.
[str. 119-123]

© Monos 2015

Likovi zavičaja: Atif Kujundžić – znao je šta znači i kako biti čovjek

Zlatko Dukić

Kad vam uveče, nedugo poslije TV-dnevnika, u kući zazvoni telefon, mnogo veći su izgledi za to da vam neko javlja neprijatnu i neželjenu, nego vijest sa suprotnim predznakom. Rijetki su izuzeci od tog nepisanog (i nepoželjnog) pravila.

Znao sam to mnogo prije te nedjeljne večeri, 1. mar-ta ove godine, u danu praznovanja nezavisnosti Bosne i Hercegovine.

Na displeju mobilnog telefona vidim ime Edhema Muftića, a potom mu čujem glas:

– Umro Atif Kujundžić!

Samo to je rekao Edo Muftić. Ništa više. Nije ni mo-
rao.

S ove, moje strane bežične telefonske veze – muk, ne-
vjerica, šok... Proći će nekoliko neprimodno i nezdravo
dugih sekundi, prije nego što ću smoći snage, prije nego
što ću se uspjati snaći, pa Edu upitati detalje – kad, kako,
gdje, zašto...

Manje od pola sata nakon završetka ovog teškog i
mučnog razgovora, Edo mi šalje SMS-poruku. Atifovi
prijatelji, koji su se očas u Lukavcu sastali da organizuju
njegov posljednji ispraćaj, već su isplanirali sve važni-
je detalje i, uz ostalo, predložili one koji će govoriti na
komemorativnom skupu – na Atifovom posljednjem
putovanju. Pita me SMS-om Edo da li bih se prihvatio
zadatka da budem jedan od govornika. Gotovo se nalju-
tih zato što me to pita... Bilo je dovoljno da mi kaže da
mi se to povjerava... Jer, to je najmanje što sam za Atifa
u tom trenutku mogao uraditi.

Već iste večeri, neodoljivo mi se, u nekoliko navrata,
odvrtio dug, bogat i šarolik film Atifovog i mog drugo-
vanja i prijateljevanja, koje seže u početke osamdesetih

godina, u vrijeme kad sam došao na čelo Redakcije "Fronta slobode", a Atif bio direktor Doma mladih u Tuzli. Nikad, ni zbog čega i ni u jednoj situaciji, nije se ni poljuljalo, a kamoli osjenčilo to prijateljstvo. Atif je, mislio sam, bio pelcovan protiv ljutnje, protiv nespozazuma, sukoba, konflikata, srkleta... Trideset i kusur godina se, dakle, razvijalo i obogaćivalo jedno prijateljstvo, koje je bilo vezano ne samo za pisanu riječ i našu zajedničku sklonost ka onom što se tako može, mora i umije izraziti. Nalazili smo se mi na istim "talasnim dužinama" i u mnogim drugim prilikama, u raznim okolnostima, na mnogim različitim mjestima.

Ne, naravno, samo u mirnodopskim vremenima.

Recimo, samrtno ljeto 1992. godine. Arif zadužen za informisanje u ratnom Lukavcu, ja reporter Tuzlanske televizije. Sjećam se, kao juče da je bilo, kad smo – mislim da je bila sredina avgusta 1992. – Atif i ja, on s kamerom, a ja sa kamermanom i vozačem, pošto smo namjenski došli iz Tuzle – sa vrha transportne trake Površinskog kopa "Šikulje", snimali povlačenje agresorske vojske (čitati: bijeg četnika) iz Smoluče kroz Dobošnicu ka Ozrenu. Bili smo, s tog mjesta, udaljeni, uvrh glave, dvjesto metara vazdušne linije od puta kojim su se povlačili vojska i civili. Sageti, sakriveni, jedino su objektivni kamera izvirivali, bilježili smo ono što se moralo zabilježiti: bezočnu paljevinu kuća, rušenje ograda, usputnu pljačku, odvođenje stoke iz štala i sa livada... Sreća pa je lokalno civilno stanovništvo na vrijeme izmješteno, spasivši se...

– Brste i uzimaju sve što im padne šaka! – kratko je prokomentarisao Atif, dok smo pritajeni ležali.

– Ma, nek' se gone u... – rekao sam i dodao nešto folkloriniji, oštrij izraz, koji nije za javno objavljivanje.

Tokom rata, u više navrata smo zajedno bili na mnogim tačkama ratišta u lukavačkoj opštini. Imali smo identične stavove ne samo o ratu i njegovoj prirodi, suštini, uzrocima i vje-

rovatnim posljedicama, već i o onome što je rat donio, a pogotovo o onome što (nam) je odnio. Možda se to, u nekim površnim, dakle ho-ruk interpretacijama, može suhoparno nazvati identičnošću stavova – političkih, idejnih, moralnih, itd., ali u Atifovom i mom slučaju se, ipak, više radilo o istovjetnosti ljudskog gledanja na najveću moguću nesreću – što je rat bio i ostao.

Istim putem se krećemo i kasnije, kad su nam "slavodobitno" javili da je u Dejtonu okončan rat. Nismo bili ubijedeni da je to pravi mir. Atif je to mislio da posljednjeg udisaja, znam to pouzdano, a i moj stav je tu negdje. Evo, dvadeset postdejtonskih godina već.

Na to nas je, na pravi i ubjedljiv način, Atif Kujundžić podsjetio početkom 2002. godine, kada je svoje tekstove, objavljivane tokom rata i agresije – svjedočanstva o ljudima, o događajima, o dilemama, o iskušenjima, o hrabrosti i o žrtvama – vrijedno sakupio i ponudio u obimnoj i snažnoj zbirci "Borba za život i smrt".

Knjiga je to koju ne smijemo zaboraviti ni u najsazetijoj inventuri beskrajnog spiska Atifovih poetskih, proznih, analitičkih, esejističkih, kritičarskih, recenzentskih i drugih, u posljednje vrijeme još naglašenije antifasističkih, sve redom angažovanih tekstova. Ne smijemo je zaboraviti zato što bi neoprostiv grijeh bilo potcijeniti ili ustranu tisnuti ono što je Atif otrgnuo od zaborava – kad je odlučio da, kao doprinos u nas hronično sve ugroženijoj kulturi kolektivnog sjećanja, svojski poradi na toj vrijednoj i važnoj knjizi-dokumentu, knjizi-spomenaru, knjizi-pamćenju.

Kad je prije četiri godine obolio, a siguran sam da je to jedna od žešćih posljedica problema koje je imao u privatnom, ali i u profesionalnom životu (ne zaboravimo, poslije rata Atif nigdje nije bio zaposlen, deverao je i snalazio se kako je znao i umio!) – nekolicina nas, njegovih prijatelja, našla mu se pri ruci. U najneželjenijem smislu – ganjajući "veze" sa ljekarima.

Nije on toga, vjerovatno, bio svjestan, kao ni mi, većina njemu bliskih ljudi, ali tada je otvorena stranica njegovog života i rada – jer su mu život i rad uvijek išli zajedno, zagrljeni čvrsto, nikad se ne razdvajajući – koja je proticala u znaku mirnog i nenametljivog dotrajavnja i zatajnog povlačenja u nimalo slučajnu samonametnutu izolaciju.

Poštovali smo i prihvatili njegov izbor. Kad god bi ga neko od nas posjetio, vidjelo se, nije moglo da se to ne vidi, da tijelo posustaje, ali um ne. Kao da se Atif inatio, hvatajući se ukoštac s bolešću, neumorno je radio, pisao, angažovao se, pratio društvenu zbilju, izražavao svoj stav, argumentima nesmiljeno ratovao s glupostima i iščašenjima, ubrk im neumorno kazujući ono što mnogi od nas ne vide i ne shvataju – ili to, naprosto, ne žele – a što nas sve pritišće, guši, gura na dno, vraća nazad...

Nevjerovatnom “infekcijom” je širio svoj elan, entuzijazam i svoju volju za angažmanom. Prosto nije bilo oblasti društvenog i kulturnog, a ni političkog života, u vezi s kojom nije imao stav, ali i potrebu da taj stav izrazi. U posljednje vrijeme, koristio se mogućnostima interneta i bio je redovan saradnik više portala. Fascinirala je, ruku na srce, ta njegova želja da se ne pomiri s onim što je biologija nametala, nasrnuvši mu na zdravlje, već se borio, čupao – radeći, živeći da radi i radeći da živi.

Trebalo je, stavrno, biti “slijep kod očiju”, pa ne vidjeti da je, doslovno čitavo poraće, a osobito posljednjih godina, bio čvrst i uporan u želji da ne bude u svađi sa svojim životnim i stvaralačkom kredom. Nije, doduše, bio u svađi ni sa ljudima, osim u rijetkim, nečasnim izuzecima. Ali, sa sobom je uvijek bio u harmoniji i ravnoteži, kakva i priliči devizi, koja mu je bila u srži: najteže je biti i ostati čovjekom, iskrenim, otvorenim, jasnim, odvažnim i angažovanim eruditom, nepokolebljivim antifašistom i izuzetnim poznavocem književnih, likovnih i drugih umjetnosti.

Pojednostavljeno rečeno: Atif je bio čvrsto na zemlji, ostvarivši ključni ljudski trijumf onda kada je postigao beskompromisan sporazum sa samim sobom, sporazum o tome da se takav može i mora biti do posljednjeg časa.

*Moj Atife, Kujundžiću moj,
skolile su te čudne ptice.*

*To nije jato, to je bezbroj –
Zaklanjaju ti lice.*

...

Daj, saberi se, matori vraže.

Zauzdaj život u svom krugu.

Vidiš li da te sumnjivi traže,

A ti pokazuješ sjetu, tugu?

Od njega sam mnogo učio, a štošta i naučio. Nisam uspio dobiti do nivoa njegovog elana, širine i bogatstva znanja, njegove predanosti poslu, valjda i zato što nisam bio sklon prihvatiti neke od elemenata asketizma, kojima se on povinovao (nepušač, ne pije ni pivo, uredan život, sve cakum-pakum). Sjećam se kako sam, uz njegovu izdašnu pomoć, u sebi prelomio želju i potrebu da sarađujem sa “Gračaničkim glasnikom”, u čijoj Redakciji je Atif bio do prvog dana. Ili, pak, kako nas je sokolio – akademika Envera Mandžića, Omera Hamzića, mene i još neke – da istrajemo u lijepoj, ali, nažalost, kratkotrajnoj (izdato devet brojeva) “avanturi” sa tuzlanskim časopisom “Stav”, koji su zajedno izdavali “Monos” iz Gračnice i Narodna i univerzitetska biblioteka “Derviš Sušić” iz Tuzle.

Bio je uporan, argumentovano istrajavajući u tvrdnji da nam je potreban časopis za društvena i pitanja kulture i da nije dovoljan “Gračanički glasnik”, koji je prvih godina ovog vijeka – kad smo krenuli sa “Stavom” – već imao lijep ugled i tradiciju, jer ostavlja vrijedan trag za vrijeme poslije nas i biće kazivač onoga šta smo i kakvi bili. Saglasio se s mojim prijedlogom da naziv časopisa bude skraćunica (prva slova) riječi savremenost, afirmacija, tradicija, vrijednost (STAV)... I isto onoliko koliko se radovao svakom od tih devet brojeva, bio je razočaran i tužan, kao i svi mi, kad je ishlapljela snaga (finansijska,

iako ne samo ona), bez koje je “Stav” bilo nemoguće održati.

Često smo, u kasnijim godinama, razgovarali o tome, iznoseći žal i nezadovoljstvo zbog toga što nismo bili istrajniji i uporni. Iako je to zavisilo ne samo od nas, nismo sami sebi mogli oprostiti to što smo, gotovo defetistički, “olako” digli ruke od svega.

Da li smo baš morali?

Odgovor na to pitanje nemam, a nije ga imao ni Atif, siguran sam. Ali, zato sam siguran da bi njegov pogled na ovu i na mnoge druge teme, sapete dilemama, najbolje bilo ilustrirati stihovima. Atifovim, naravno:

Moj Kujundžiću, ne budi stoka.

Ima je dovoljno. Ljubi. Voli.

Tvoja je pojava – Njegovo čudo.

Živi i radi. Druge sokoli.

Na isti način, na koji je to uvijek činio prema svima, ne dopuštajući da u onome kakav je, šta čini i čemu stremlji – i na čas izbljedi ili se izgubi humanost, ljudski odnos, spremnost da pomogne, posavjetuje, pred-loži, radio je to do kraja. Ne više onako pokretljiv, spreman da ode i na promociju nove knjige, i na književno veče, i na pjesničke susrete, ali uvijek voljan da razgovara – kad mu se dođe u posjetu ili telefonom ili, pak, da vodi dijalog elektronskom poštom. Riječju: *do kraja je davao mnogo, tražio malo, a dobijao još manje.*

Valjda će to onima, na koje se odnosi i koji Atifu ni izbliza nisu priznali, a pogotovo ne vratili ono čime ih je zadužio, jednog dana biti jasno?

Mi, koji smo ga poznavali, bezuslovno poštovali, iskreno cijenili i voljeli, nama koji smo se s njim družili, prijateljevali i bili sretni kad smo s njim, to smo odavno dokučili.

I ponosni smo na to što smo bili bogatiji za Atifa Kujundžića. Što smo uvijek mogli računati na to da će nam se naći pri ruci, imati vremena za nas, da će pomoći, posavjetovati, napisati recenziju, predložiti promjenu u tekstu, poboljšati ga, reći šta ne valja i šta bi, po njemu, trebalo učiniti da bude bolje, jer uvijek može biti bolje...

Nije priznavao, čak se gnušao podilaženja, ikada i ikome, oportunističkih kompromisa, licemjernog odnosa, ni u jednoj prilici i ni prema kome nije išao “niz dlaku”.

Znao je samo za to da otvoreno, uz vječni osmijeh iskrenosti i prijateljske dobrodušnosti, kaže u oči, znajući da će to biti shvaćeno dobronamjerno i nepatvoreno.

Prije pet-šest godina, dao sam mu otprisan i uvezan primjerak svog novog romana. (Neću mu reći naslov, vidjeće se u nastavku zašto.) Desetak dana kasnije, dođe mi Atif u kancelariju, vrati roman i kaže, uz onaj srdačni, vječni osmijeh čovjeka, na koga se ne možete naljutiti ni kad vam kaže ono što najmanje želite:

– Ne valja ti, brate, ovo... Udrobio si dvije teme, dva istorijska razdoblja, nepovezane, nefunkcionalne priče, skoro pa da se čovjek upita “Šta je pisac htio da kaže!

Nije mi bilo nimalo prijatno. A kome bi – da je bio na mom mjestu?

Atrif nastavlja, smijuljeći se:

– Znaš ti to mnogo bolje napisati, pa ti predlažem da ovo zaboraviš, piši nešto drugo ili obradi i za štampu pripremi ono što već imaš napisano... Ovo tiski negdje ustranu!

Kako bi se čovjek, poslije tako pedagoškog, ali iskrenog i otvorenog “recenzentskog” pogleda, na Atifa mogao naljutiti?

Nikako. Nisam ni ja.

Znao je Atif da onaj kome to tako kaže, ne samo ja, neće ni pomisliti na ljutnju. Naprotiv, zahvaliće mu se.

Jer, činio je baš to i baš tako zato što se od srca radovao uspjehu ljudi s kojima se družio, što mu je do tog uspjeha bilo stalo, što je svaka nova knjiga, nova priča ili nova pjesma nekog od nas, njegovih prijatelja, bila razlog i za njegovu radost i zadovoljstvo i što je i on bio puniji i razdraganiji – kad god je to dijelio s nama...

Ako to nije dovoljno da se za nekog kaže da je Čovjek (nije slučajno veliko “č”), onda ne znam šta bi tu još trebalo kazati? S Atifom se ne samo učilo i kalilo, sazrijevalo i uspijevalo. Sa Atifom se spoznavalo kako čovjekom

biti, kako čovjekom ostati i kako to čovječstvo isijavati, zračiti njime. Pojednostavljeno rečeno: kako činiti dobro, pomoći i razumjeti, nikad se ne dovodeći u situaciju da zbog tebe nekog zaboli glava ili, daleko bilo, da nekom naudiš!

Što je on ne samo praktično pokazivao, već se tako i ponašao kao pjesnik, između ostalog ispisujući i svojevrsnu himnu čovjeku:

*Šta to znači: biti Čovjek
Dok Istina tminom sijeva?
Ko si sad?, upitaj se
Dok u Noći Zloduh pjeva.*

*...
Šta to znači: biti Čovjek?
Noć je kišna, vjetar huji.
Zašto ideš među ljude;
Zapitaj se u oluji.*

*...
Jer, šta znači: biti Čovjek
svi će znati jednog dana.
A ti moraš znati sada
da je Dobro – naša strana.*

Vjerujem da nisam jedini iz kolone Atifovih prijatelja i drugova, koji ne samo da često misle na njega, već se i dalje teško mire sa surovom istinom – da ga više ovdje nema. Vjerujem i u to da je u nekom sretnijem i boljem svijetu od ovoga, iz koga je otišao – ne bih se čudio – i sa ožiljcima nerazumijevanja, nepriznavanja, ignorisanja ili nepravdi, koje su mu nanesene. Ne mogu to ni provjeriti, ni dokazati, ali – mogu u to vjerovati.

Ako je ljudski život, kako kažu pjesnici, k'o treptaj oka, u poređenju sa beskrajem univer-

zuma i bezgraničnim galaktičkim trajanjem, onda su, zbog svega toga, Atifov život i stvaranje – prebogot arsenal, sapet u taj treptaj antologijskog neumora i rada, koji nije priznavao granice i nije trpio prepreke.

Od tog i takvog Atifa Kujundžića, ponavljam, mnogo toga se moglo i moralo naučiti. Ko god je to htio, uspijevao bi. Nekima to, naprosto, nije išlo od ruke – jer im i nije mogao pristajati, djelovalo bi krajnje neuvjerljivo, pošten odnos prema drugima, otvorenost u dijalogu, iskrenost u nastupu, čovjekoljublje u teškim časovima.

Onakav kakav je bio svakodnevno, uvijek i svugdje, Atif je bio i u pisanju. Nema žanra i društvene, umjetničke, kreativne oblasti u kojoj se nije okušao. I uspio. Pisao je, jednako vješto i nadahnuto, za djecu i odrasle. Nije bilo tajni, nije bilo neosvojivog prostora, ni manjka snage – koje god teme bi se latio i koju god formu bi koristio za to da kaže ono što misli, što zna, u čemu je kod kuće i čime argumentuje ono što govori.

S uvijek prisutnim, stalno dežurnim ciljem: odbraniti čovjeka, izboriti se za njega, staviti se na njegovu i stranu ljudskosti, proslaviti ljudsko i afirmisati časno. Zato je uvijek imao pravi i pravovremeni odgovor na vječno pitanje *Šta to znači biti Čovjek!*

Em imao pravi odgovor, em znao šta je to i kako biti Čovjek!

Što je golem zadatak i vrlo težak posao. Mnogi mu, za razliku od Atifa Kujundžića, nisu dorasli, niti će to uspjati – kad bi živjeli mnogo više od samo jednog života.

Tuzla, 2. 11. 2015.

